

NR. 3 NOVEMBER 2015, 23. ÅRGANG

Maihaugbladet

MEDLEMSBLAD FOR DE SANDVIGSKE SAMLINGERS VENNER

MEDLEMSINFORMASJON

Som medlem i De Sandvigske Samlingers Venner får du fri inngang på Maihaugen i et kalenderår, rabatt på de fleste varer i Maihaugbutikken (ikke bøker), fri inngang på Maihaugens egne arrangementer som Barnas sommer- og vinterdag, Julemarkedet og St. Hansaften. Du slipper også å stå i kø på de store arrangementene. Maihaugbladet får du i posten tre ganger pr. år.

MEDLEMSKONTINGENT

Livsvarig medlemskap   kr. 5.500,-
Enkeltmedlem   kr. 400,-/år
Familiemedlemskap   kr. 600,-/år
Familiemedskapet gjelder foreldre og egne barn under 18 år og barnebarn under 18 år.
I vinterhalvåret kan du ta med en gjest.

Maihaugen har følgende åpningstider i vinterhalvåret - gjeldende fra 1. september til 31. mai: Tirsdag - søndag kl. 11-16.
Mandager stengt.

De Sandvigske Samlingers Venner (DSSV) ble stiftet i 1932, og har dermed mange aktive år bak seg. Maihaugvennene har som formål å støtte driften og utviklingen av museet. Gjennom årene har Maihaugvennene gitt mange bidrag for å styrke og utvikle Maihaugen i form av dugnadsinnsats og gaver. Alle som ønsker å være med å støtte Maihaugen, kan være medlemmer i De Sandvigske Samlingers Venner.

De Sandvigske
Samlingers Venner

Maihaugen, 2609 Lillehammer
Bankgiro: 2000.05.17608
Informasjon: tlf. 61 28 89 00
E-post: venner@maihaugen.no

Redaktør: Ivar Olstad
Grafisk produksjon: Dialecta

INNHOOLD

Leder og stipend	side 3
Prisvinnerne på Gammel-Kleppe	side 4
Sommeren 2015	side 6
Den første Døladagen	side 7
Vennetur til Vågå	side 8
I Sandvigs fotspor	side 9
Barnas Sommerdag	side 10
Trygve Nordby tar avskjed	side 11
Vigstad-restaureringen	side 12
Åpning av nye hus	side 14
Håndverksdagen, Bakgårdsteater og Fiskemuseet	side 15
Sandvigsalen og Julemarkedet	side 16

MAIHAUGEN.NO I NY DRAKT

I slutten av august lanserte Maihaugen nye nettsider. Maihaugen.no har fått nytt og mer brukervennlig design,

der bilder skal få en viktigere rolle. Formålet til de nye sidene er først og fremst å friste til besøk og det legges derfor opp til en tydeligere og mer mobilvennlig formidling av opplevelsene vi tilbyr.

REGISTRER DIN EPOST!

Alle medlemmer i DSSV oppfordres til å registrere sin epostadresse slik at vi lettere kan sende ut informasjon til våre medlemmer. Skjema for innsending finner du på: www.maihaugen.no/venneforeningen.

Forsiden: Fru Olsen har en rolig stund i Olsen-gården. Her i Anette Simensens skikkelse. Foto: Ian Brodie.

Kjære venner!

Svend Strand, Styreleder DSSV

Vi har bak oss en flott sommersesong på Maihaugen. Særlig vil jeg fremheve sommerens arrangementer for barn. Spennende vandringar har fengslet oppmerksomheten til de små. «Tatermannens» vandringar i museet har hatt en lang hale av barn (og voksne) på sine turer, og den årvisse Barnas Sommerdag har som alltid hatt stort besøk. I tillegg har flere andre tilbud gledet både små og store. En stor honnør til de som har planlagt og gjennomført disse aktivitetene! Å gi barn opplevelser og spennende ting som fenger, øker sannsynligheten for at de i senere faser av livet kommer til

bake både som besøkende og som potensielle medlemmer av DSSV.

Om aktivitetene for barn er årsaken til at sommersesongen har gitt økt besøkstall til Maihaugen skal være usagt, i alle fall viser dette at de tilbud som gis er attraktive besøksobjekter.

Men det er fortsatt mye som skal skje på vårt Maihaugen i år, i første omgang ønskes dere alle velkommen til Julemarkedet som finner sted 28. og 29. november. Vel møtt der!

Så ønsker vi alle våre lesere en riktig God Jul og et fint 2016 med nye flotte opplevelser på Maihaugen!

Fra stipend til pris Av Helge Sognli, seksjonsleder

Anders Sandvigs museumsstipend er nå gjort om til Anders Sandvigs museumspris. Denne skal deles ut hvert år for å fremme og belønne innsats for bevaring av kulturarven i nærområdet.

I 1987 var det 100 år siden Anders Sandvig startet sin samlergjerning og la grunnlaget for det som skulle bli De Sandvigske Samlinger. For å markere Sandvig sin innsats besluttet styret i jubileumsåret å opprette et museumsstipend i hans navn. Stipendet, som var på kr 15 000, skulle deles ut årlig. I forskriftene het det at stipendet var opprettet for å fremme utvikling og nyskapning innenfor de kulturhistoriske museers arbeidsfelt. Stipendet ble lyst ut i hele Norden.

Størrelsen på stipendet økte etter hvert som årene gikk til kr. 50 000, og i mange år var søknaden god. Utover på 2000-tallet sank imidlertid antallet søknader, og flere av dem som kom inn ble vurdert som mindre relevante. I enkelte år har det endt med at stipendet ikke er blitt delt ut, nå sist i 2014.

På bakgrunn av denne utviklingen ønsket Maihaugen å blåse nytt liv i stipendet. Som en årlig pris. Den er opprettet for å fremme og belønne fremragende innsats for bevaring av kulturarven i Gudbrandsdalen og Lillehammer. Vi håper dette vil skape ny oppmerksomhet rundt Maihaugen og Anders Sandvigs gjerning, samt være en spore til innsats på et sentralt fagfelt.

Prisvinnere i 2015 ble Ingunn Munch Lindvig og Dag Lindvig på Kleppe gard i Vågå.

Portrett av Anders Sandvig, malt av Einar Sandberg i 1944.

Prisen utlyses årlig med nomineringsfrist 1. mars og forslag til priskandidater sendes til Stiftelsen Lillehammer museum: post@lillehammermuseum.no.

De første vinnerne av Anders Sandvigs museumspris

«Maihaugen-vakker» er den, Gammel-Kleppe, med sine mange århundregamle, godt vedlikeholdte hus rundt tunene. Og makeløst vakkert ligger den med vidt utsyn tre veier: mot øst ned Sjudalen til Lalm, vestover til Vågåvatnet og Jotunheimen i det fjerne, og nordover mot Jetta.

Av Ivar Olstad

Hit kom fåvangingen Dag Lindvig på auksjon i 1985, 23 år gammel. Med Ingunn Munch som kjæreste og oppspart hyre på lomma etter et par år til sjøs. Penger som ikke ble sløst ut på sjøfolks tradisjonelle vis, men derimot satt inn i en ruin: Ni hus av mildt sagt ulik grad av forfall, til tross for at de var fredet fra 1923 (og pånytt fredet i 1972). Enkelte uthus ikke annet enn hauger med tømmer av ulik konsistens der brenneslen vokste midjehøy.

Begynnelsen

Hva fikk så en unggutt, og litt senere ungjenta, til å gå løs på en slik tilsynelatende umulig oppgave? «Jeg hadde satt opp ei bu nede på Fåvangfjellet og forsto at det var overkommelig. Og så hadde jeg fått lyst til å bygge et hus», forteller Dag. Så enkelt kan det sies, men så vanskelig må det være!

Alle forstår at å gjenoppbygge en gammel gard så å si fra grunnen av er en tidkrevende affære – en prosess som må hvile på et bevisst tankesett, nærmest en filosofi. Ingunn og Dag har klare meninger om hva de har gjort og hvordan de har arbeidet.

Man må begynne med å danne seg et bilde av målet langt der fremme. Dag visualiserer det for sitt indre øye, Ingunn må se det tegnet på ark. Uansett er det viktig å holde denne vyen levende. – La den gjerne endres underveis, men slipp den aldri! er et mantra for de to.

Rydding og god tid

Dernest er det å sette i gang med rydding! – Vi er utrolig dyktige ryddere, sier de. Kall det gjerne søppel, men det er viktig å finne strukturen i rotehaugen. Hvor du minst aner det, kan

det dukke opp en gammel dør, noen utskjæringer på råttent bord. Ja, kanskje skjæringsmønsteret på en planke som forteller hvordan den i sin tid ble formet på en oppgangssag. – Det er ytterst viktig å ta vare på ting, noe som i hvert fall i utgangspunktet krever et åpent sinn mer enn erfaring, poengterer de.

Og så gjelder det å ta inn over seg at TING TAR TID. «Da det var gått fem år, innså vi at dette blir slik i lang tid fremover», sier Ingunn. «Med etterhvert tre barn og krevende jobber utenfor garden, gjaldt – og gjelder – det å innse at ordene «burde gjøre» legges på den mentale skraphaugen.»

Dag utdyper: «Jeg føler faktisk ikke press i det hele tatt. «Rekker vi dette?» er ubrukbar tenkning. Is i magen er bedre. Å vente til en finner det rette emnet, er en forutsetning for et godt resultat. Det er deilig å jobbe med hende, å se at noe blir ferdig – samt å innse at det er greit med et resultat som ble som det ble, og ikke hva det skulle bli!»

En viss restaurering skjer det fortsatt på Gammel-Kleppe. Faktisk på Riksantikvarens bekostning, som en følge av tidligere misligheter – som ikke var gjort av Lindvig'ene. Men den som vil se perspektivene i et oppbyggingsarbeid, kan besøke garden Stokstad, noen hundre meter ned bakken mot øst. Her har Ingunn og Dag satt i gang pånytt, på samme vis, med et titall hus som krever grunnleggende vøling. Og på fjellet ligger setra og venter på sitt!

Mange slags aktiviteter

Ikke nok med det. De to har en annen viktig tråd i sin visjon. «Vi er forvalterne (ikke «forvaltningen», det er byråkratene!) av en ver-

Prisvinnerne Dag Lindvig og Ingunn Munch Lindvig tar imot maihaugvennene på besøk i august.

difull tradisjon. Den skal vi dele med andre!» Konsekvenser av denne tanken spant i mange retninger. Én var Kleppe-sommeren, som i mange år ble en kulturell begivenhet i norddalen med kunstutstillinger og annen aktivitet. – Opptil 2000 besøkende og ufattelig mye vafler, minnes Dag. De var tidlig ute med dette, men innså etter noen år at slike begivenheter etterhvert poppet opp overalt. Så ble de raskt med i «Gardmillom»-opplegget, og nå følger de en ny linje: Kulturarv-hotell. Det er ikke dyr på garden annet enn katt, høner og bier, men i de fire sommermånedene gir de av sitt overskudd som kokk, bartender, ryddepike og samtalepartner til gjester – mange blir venner – fra inn- og utland som får nær-møte med gammelt miljø i en moderne kontekst. Og alt dette mens biologen Ingunn har en ledende jobb i et Oslo-basert legemiddelfirma og juristen/historikeren/reiselivsmannen Dag arbeider i Studieforbundet «Kultur og tradisjon», som

server 32 frivillige organisasjoner innen kulturfeltet her i landet. I tillegg er de aktivt med i formelle og uformelle nettverk for eiere av fredete hus her i landet, som i stor grad bruker hverandres ulike kompetanser.

Økonomien?

Hva med økonomien i slike omfattende prosjekter? De er klar på at uten brukbare inntekter ved siden av, vil et slikt livsverk være umulig å gjennomføre. Men samtidig er det viktig for dem å få ting til å gå av seg selv, uten ekstern støtte. – Vi har konsekvent pløyd alle midler tilbake i prosjektet. Og samtidig er vi nøkterne; vi har alltid brukt opp igjen det som ikke er helt ødelagt, og mye er restaurert. Vågå er forøvrig et godt sted å være for tilreisende gründere! Her får vi de gode rådene, og vi bruker konsekvent lokal arbeidskraft og ekspertise.

Og grunnen til at bygda har tatt imot oss så godt: Det som anerkjennes i Vågå er hardt arbeid!

Innholdsrik sommer på friluftsmuseet

Av Ann Kristin Eggen, Maihaugen

Kulturopplevelser er i vinden som aldri før, og Maihaugen har mange attraksjoner som svarer godt på dette behovet. Tallene til og med august viser at det i sommer har vært rekordbesøk med en økning på over 8.000 besøkende.

Det har vært stor aktivitet i friluftsmuseet, og begivenhetene har vært mange. Dagros ble hele Norges P1-ku med daglige sendinger fra setervollen, og kalven hennes fikk navnet Burmann etter en konkurranse på NRK Norgesglasset. Geitene dro på eventyr på taket på Lykrestua, og fisken bet villig i Breisjøen.

Det er åpnet flere utstillinger som alle har vært godt besøkt. I Boligfeltet åpnet 1920-tallshuset, og besøkende kunne se de vakre og sterke interiørfargene som typisk ble brukt. Boligfeltets nyeste tilskudd, 1915-huset, åpnet 1. etasjen med en utstilling som viser ideen bak, og utviklingen av Boligfeltet.

Populære vandreteater

Maihaugen jobber hele tiden med å være et levende museum, og vandreteater er et av tiltakene. Etter en bevisst satsning har det i år vært flere vandringar enn noen gang. Dette er en flott måte å formidle historie på, og bidrar til å gjøre historien spennende og levende. Vandreteater gjør at gjestene våre blir delaktig på en annen måte, de blir engasjert og får en mer felles opplevelse av historien. Vandreteater er ofte basert på dramatiske og mystiske hen-

deler som man må være med å løse. Det er lettere å fange alle slik at de blir engasjert.

Nytt i årets tilbud av vandreteater er *God dag i stua*. Dette vandreteateret tok de besøkende med inn i livet til en tater. Her fulgte man omvandrerer fra gård til gård i friluftsmuseet. Tateren ble ikke like godt tatt i mot overalt. Det vanket både pryl og ukvemsord, men likevel en og annen forelskelse.

Vandreteatrene er tilrettelagt for ulike aldre. Det er dyrevandring for de minste, mens de litt større barna kan være med å lete etter apotekerspriten som forsvant. Peer Gynt stevnet ble også markert med vandreteateret *Gå utenom, Peer*. I år som i fjor gikk også det vellykkede *Brevet*, som tar gjestene med på en vandring i Byen og Boligfeltet.

Vandreteatrene var i sommer svært populære og hadde i snitt 50 deltagere på de ulike vandringene. Tidligere har snittet vært på 15-20 personer. Dette viser at arbeidet med å gjøre Maihaugen til et levende museum så langt er en suksess.

Museumsbonden Anders gjorde en god figur i sendingene fra setervollen i sommer, og ble et populært innslag på Norgesglasset på NRK. Foto: Audbjørn Rønning/Maihaugen. Her med Jorunn Vang.

Tekst og foto: Karen Bleken

Første Døladag på Maihaugen

Utenfor Åseng. Representanter for fem gardar som har gitt hus til Maihaugen, sammen med direktør Jostein Skurdal og konservator Kåre Hosar. Fra v. Skurdal, Reidun Inger Tøfte (Melbyloftet), Pål Isum (Isumkapellet og Isumstua), Målfrid Mytting (Myttingstua), Amund Korpberget (Korpbergsetra), Emil Mytting, Kåre Hosar, Vegard Fosse Morken (Åseng)

Representanter for fem gardar, politikere og kulturarbeidere deltok da Maihaugen for første gang arrangerte døladag 14. juni.

Rundt 40 personer var med da konservator Kåre Hosar viste rundt og fortalte og viste bilder fra de ulike husene.

Ringebu, Sør-Fron og Nord-Fron var de første kommunene ut i opplegget Maihaugen ønsker å videreføre til hele dalen. Ledelsens ønske er tettere tilknytning til Gudbrandsdalen.

– I den grad jeg hadde noen tiltredelseserklæring som direktør, så var et av mine ønsker å knytte sterkere bånd mellom museet og dalen. Målet med en slik dag er også å få fram informasjon og synspunkter på hvordan vi skal forvalte kulturarven best mulig. Vi ønsker samarbeid for å ivareta en god formidling av husene og historien til dem som har bodd der, sier Jostein Skurdal.

På Døladagen takket han etterkommerne for velviljen Anders Sandvig og samlerne som kom etter ham har møtt.

– Uten dere, hadde det ikke blitt noe friluftsmuseum, sa han.

Initiativet ble tatt godt imot fra gjestene på den første Døladagen. De ga uttrykk for at opplegget var interessant, og mange fikk ny kunnskap. Blant annet fikk de en kikk inn i husene som en gang sto på garden de kom fra.

To av midtdalsordførerne var også på plass.

– Dette er et positivt tiltak. Man får en annen kunnskap ved å kunne møte fram og få en spesiell omvisning. Vi kunne sikkert i større grad gjort Maihaugen til vårt museum, og være mer bevisst på å dra veksler på dette. Det er en utfordring både for oss i kommunen og museets ledelse. Dialogen er god, og en døladag er en god start, sier ordfører Olav Røssum i Nord-Fron.

Det er til sammen 21 hus fra midtdalen på Maihaugen. På rundturen var de fram møtte innom Myttingstua, Melbyloftet, Isumstua, Isumkapellet, Per-Gynt-loftet, Knutslykkja og Korpbergsetra før dagen ble avsluttet med kjøttkaker på gaffel og oppsummering på Åseng.

Direktør Jostein Skurdal, venneleder Svend Strand (i bakgrunnen) og Pål Isum ved Isumkapellet.

Dølene på Knutslykkja.

Vennetur i godvær

Tekst og foto: Ivar Olstad

Høstens DSSV-tur fikk en rekordstor oppslutning. Flere enn 180 venner av Maihaugen lå på telefonene torsdagen i vår da påmeldingen begynte, og første tur var fulltegnet på svært få minutter – til stor ergrelse for de som ikke kom med. Heldigvis var vertene som vi hadde avtalt med så rause at de sa ja til å ta imot nok en ladning. Derfor rullet Ringebu bilruters største, fulle buss inn på tunet på Hundorp, DaleGudbrands gard, både en lørdag ultimo august og en søndag primo september.

Rasmus Stauri og vennene på DaleGudbrands gard.

En vellykket DSSV-tur skal bestå av sosialt velvære, god mat og – viktigst – en kombinasjon av føyte opplevelser og skikkelige fakta. Dette sørget våre verter for! Den første, Rasmus Stauri, er familiært, geografisk og lokalhistorisk «Mr. Hundorp» personifisert, og har både stedet og tilhørerne i sin hule hånd når han øser av sine kunnskaper.

Riddar-Sandbu troner over Vågå-bygda; praktfull nedenfra og innatuns, bokstavelig talt utrolig mangfoldig og innholdsrik innomhus. Ivar Lillebråten har hatt det praktiske ansvaret i 50 år, både mens Kjell Holm eide garden og etter hans død. Sønnen Erik, til daglig direktør i Norsk Kulturarv, var sammen med faren mannen som ledet oss inn i dette eventyret av en eiendom. Rett og slett uforglemmelig var det besøket.

Erik Lillebråten var en inspirerende omviser på Sandbu.

Prestegarden Ullinsvin er et annet smykke i Vågå. Husene er vakre, mens hagen med blomster og urter er noe nær enestående i sin originale opprinnelighet. I august tok turdeltaker Johan Storm Munch det selvfølgelig ansvaret for presentasjonen, tungt beslektet som han er med tidligere beboere der. I september møtte vi ildsjelen Unn Bostad, kvinnen som har æren både for initiativ og fremdrift i praktanlegget.

Og så, som en siste blomst i buketten, besøket hos vinnerne av Anders Sandvigs museumspris: Ingunn Munch og Dag Lindvig på Gammelkleppe. De tok imot oss med takk for prisen, vi reiste derfra med takk for varm mottakelse og totalt imponert over hva dette fortsatt unge paret har gjort – og skal gjøre – på kongsgarden sin øverst i Sjødalen. (Se egen artikkel s. 4)

I Sandvigs fotspor – med Morten Jostad

Av Britt Bøhn

Morten Jostad levendegjør Sandvigs tekster. Foto: Ivar Olstad

Kraftige regnbyger og flomvarsler til tross: Onsdag 2. september møtte 70-80 venner av Maihaugen forventningsfulle frem til en vandring i Anders Sandvigs fotspor. Ledet av Morten Jostad ruslet vi fra sted til sted for å høre han fortelle og lese utvalgte tekster av Anders Sandvig selv, spesielt fra boken «I praksis og på samlerferd», som kom ut i 1943.

Vi fikk viktige glimt inn i Sandvigs fantastiske livsverk, fra den spede begynnelse, med bl.a. innkjøp av den gamle altertavlen fra Lillehammer som lå lagret i vognskjulet på Hammer gård, og som nå står i Garmokirka.

Jostad fortalte om de første bygningene Sandvig kjøpte og gjenreiste på sin egen eiendom nede ved stasjonen, om besøk av en overveldet Bjørnstjerne Bjørnson i årestua fra Tolstad i Vågå og Sandvigs første møte med Lykrestua i Skjåk på en strålende St. Hanskveld i 1894. Det var en meget lydhør forsamling som fikk komme inn i bygningen og lytte til Sandvigs egen beskrivelse av opplevelsene denne kvelden. Huset var den gang meget falleferdig, men det opprinnelige inventaret var fortsatt der. «Det hele virket på meg som en åpenbaring,» skriver han. Da han fikk kjøpekontrakten, var han «verdens lykkeligste mann.»

Fra Skjåktunet vandret vi videre og inn på tunet på Bjørnstad gård. I tråd med sin visjon om å gjenskape «hele bygden» ønsket Sandvig

å kjøpe en storgård, og hadde tidlig merket seg Nedre Bjørnstad på Lalm. Den opprinnelige eieren hadde ingen arvinger og ville selge, ikke ett av husene, men hele gården. I samarbeid med et aksjeselskap som kjøpte gården, ble husene flyttet og gjenreist på Maihaugen i 1913. Transporten gikk med hest og kjerre til Otta, med tog til Lillehammer og hest videre opp til Maihaugen. Og nå ligger storgården der, som om den alltid har ligget der....

Nedenfor gravstedet fikk vi høre utdrag fra Sandvigs egen fortelling om sitt første møte med Lillehammer – en malerisk og levende beskrivelse av turen over Mjøsisen og ankomsten til byen.

I Garmokirka satte vi oss ned på de gamle benkene i tussmørket mens Morten Jostad leste og fortalte om Sandvigs møte med Trond Eklestuen, som hadde kjøpt deler av Garmokirka den gang den ble revet, og som ville selge disse til Sandvig. I 1921 sto den gamle stavkirka gjenreist på Maihaugen og er i dag den bygningen som folk først og fremst forbinder med museet.

Besøket på Maihaugen ble avsluttet med kaffe og kaker i Kirkestuen, der Morten Jostad ble behørig takket for et spennende og engasjerende opplegg. Kombinasjonen av fortelling, tekstlesing og åpne hus bør videreutvikles og bli et nytt og annerledes tilbud også til andre grupper.

HELT TOPP – FOR STORE OG SMÅ på Barnas Sommerdag

Ansiktsmaling – for lekne mennesker i alle aldre.

Tekst og foto: Kristin Helland

Det krydde på alle stier og veier. Smil og begeistrede utrop satt løst. Når programmet kunne fortelle om mer enn 50 ulike aktiviteter spredt rundt i anlegget, var det ingen som kunne rekke alt.

Barnas Sommerdag på Maihaugen har vært arrangert siden 1974, og værgudene har selv sagt vært både rause og gjerrige med godværet disse årene. «Knallvær», «Silregn», «Utrygt fra morgenen» ... står det i Rune Prøvens utførlige notater som omhandler de 10 siste årene.

Helt fra 2005 har Rune Prøven hatt jobben som arrangementsansvarlig på Maihaugen. Én eneste mann på alt det som skjer gjennom året!! Er det mulig? Ja, det er kanskje det, når mannen er roen, vennligheten og tryggheten selv – og i tillegg har nøyaktige og ikke minst inspirerende nedteg-

nelser fra alle tidligere arrangement. Mange er de som i årenes løp har samarbeidet med Rune med det gode humøret. Mannen som stadig kommer med nye idéer og omformer dem slik at det blir gode tilbud til publikum.

Men kanskje hadde selv arrangementsgeneralen blitt litt overrasket om han mot slutten av Barnas Sommerdag 2015 på stien ved Breisjøen hadde møtt bestemor Marit. Hun hadde sittet i kø i foajéen sammen med alle ungene for å få malt ansiktet sitt av de flinke jentene der. «Det er min første helg som pensjonist, sa Marit, «og da ville jeg bli som barn igjen».

Marit vil ganske sikkert være blant besteforeldrene som tar familien med til «Barnas Sommerdag» neste år også.

Rune Prøven

Åtte år i Sandvigs fotspor

av avtroppende styreleder Trygve G. Nordby

Jeg har hatt privilegiet av å være styreleder for Stiftelsen Maihaugen, senere Stiftelsen Lillehammer Museum (SLM), siden 2008. Det har vært spennende og givende å få være med på å forme noen av de senere kapitlene i eventyret som i sin tid startet med en framsynt og viljesterk Anders Sandvig.

Styrearbeid er ikke noe for pyser. Det er hele tiden en utfordring å drive organisasjonen videre i avveining av politiske signaler, tradisjoner, ideer, ambisjoner, forventninger, ulike roller og skiftende økonomiske rammebetingelser. Som styre og styreleder har man ingen mulighet til å sende fra seg de vanskelige sakene og beslutningene. Man sitter med det overordnede ansvaret. Samtidig er det viktig å forstå – noe jeg gjentar hver gang jeg holder seminar for museumsstyrer og museumsledere – at alle tenkelige interessehavere har høyst legitime meninger om hvordan viktige samfunnsinstitusjoner bør drives. Jeg var heldig og fikk med meg Ingjerd Lien Kvelstad som nestleder i styret. Hun hadde bakgrunn fra venneforeningens styre, blant annet med en heftig logo- og navnestrid bak seg, og visste betydningen av å se engasjement som noe positivt.

Skal jeg summarisk nevne det morsomste, det viktigste og det mest krevende fra denne perioden må det bli omtrent sånn: De to morsomste begivenhetene i denne perioden har uten tvil vært Bjørnson-jubileet i 2010 og Sandvig-jubileet i 2012. Arbeidet med disse to jubileene ga uvurderlig innsikt i to av de mest interessante personlighetene som var med på nasjonsbyggingen for mer enn 100 år siden.

Viktigst for arbeidet i styret har likevel vært organisasjonssakene. Etter en vanskelig runde med diskusjoner om en mulig sammenslåing av Stiftelsen Maihaugen og Lillehammer kunstmuseum, ble det svært tydelig for oss at vi trengte en langt mer robust organisasjon som konsolidert museum enn det vi hadde. Det fikk

Foto: Audbjørn Rønning, Maihaugen

vi på plass. Som en videre utvikling av dette har vi også fått på plass et merkevareprogram som tydelig viser at hvert enkelt museum under SLM har sin egen, distinkte identitet. Noe av det aller viktigste ethvert styre kan få på sitt bord, er ansettelse av daglig leder. På dette punktet hadde vi en stor utfordring etter mange år med en dyktig og drivende direktør. Også dette har falt på plass: Vi har fått en ny dyktig og drivende direktør!

Hva har vært mest krevende? Å få på plass den store rehabiliteringen av Aulestad, støyen rundt valg av det nye minnesmerket over Anders Sandvig, og til sist nå flyttingen og finansieringen av et nytt OL-museum, er nok de sakene som har krevd flest møter og eposter.

Maihaugbladets redaktør utfordret meg til å si noe om de viktigste utfordringene som ligger foran SLM. Uansett hvem Kulturdepartementet nå velger å sette inn som ny styreleder bør vedkommende vurdere å sette følgende tre saker høyt på sin dagsorden: For det første må man hele tiden arbeide aktivt for å holde på og videreutvikle SLMs nasjonale og internasjonale rolle og posisjon. For det andre vil styret alltid måtte ha et årvåkent blikk på forvaltningen av samlingene og de antikvariske bygningene. For det tredje vil jeg råde min etterfølger til å holde en høy mental beredskap for det tilfellet at staten skulle ønske ytterligere konsolidering av museene i Oppland.

Takk til kollegene i styret, ledelse, ansatte, venneforening og alle andre som bidrar til at SLM er et av landets beste museer!

Restaurering fra bunnen av

Tekst og foto Ivar Olstad

Vigstadstua ligger der midt mellom de to ramloftstuenene på Skjåk-tunet. Den var forøvrig også opprinnelig to-etasjes, men ble ombygget allerede for 306 år siden. I lengre tid har huset vært under restaurering, og først til sommeren en gang vil det i fordums glans dukke fram fra presenningene.

En begeistret Anders Sandvig

Da det – som det første hus – ble reist på Maihaugen i 1903, ville Anders Sandvig at det skulle være «vinterhuset» mellom de to andre, der Lykrestua var «sommerhuset» og Hjeltarstua «gjestehuset» (hvor Sandvig riktig nok inviterte sine mange gjester til stemningsfulle, lange og innholdsrike kveldsseter).

«Når Løkrestuen undtages, er det vanskelig å finne et hus med finere forhold og fornemmere reisning end denne lille lave bygning. Men saa har der ogsaa slegt efter slegt paa Vigstad boet folk, som var viden kjendt for sin duelighed i at bruge baade øks og kniv, men i særdeleshed havde flere af familien vundet stort ry som dygtige smede», skriver Sandvig begeistret i boka om De Sandvigske Samlinger fra 1907, og gir seg til å beskrive det praktfulle interiøret.

Fare på ferde

I det trefargete kartet som nå fratrådte arkitekt Ingebjørg Øveraasen lagde i fjor, er Vigstadstua en av de altfor mange bygningene som er tegnet kvasst rød = «omfattende og illevarslende skader.» Da tak og innvendig panel ble fjernet i vår, ble dette tydelig for håndverkerne.

Maihaugen har gode rutiner for kontroll og vedlikehold. Håndverkerne er ansvarlig for sine roder og foretar årlige sjekkrunder, men det er likevel ikke mulig å fange opp alt som er skadd – og som nå ødelegges i økende tempo i takt med klimaendringene. «Det kommer flere skader enn vi greier å takle; Etterslepet innhenter oss», sa Øveraasen i sommer. «Og vi sliter med skader fra tiår tilbake. På 1970- og -80-tallet tok museet fatt på takene, og her ble det gjort en hel del dårlig arbeid. Fra 1950-årene brukte man giftig konservering av tømmerveggene og la på Xylamon og Bernakret. Disse stoffene pre-

serverte nok tømmeret utvendig, men tettet samtidig igjen slik at råten, der den fantes, fikk fritt spillerom innenfor.»

Handlingsplan

Men hvordan legge opp en handlingsplan, gitt at ressursene alltid er for små? Kulturrådet har på sine hjemmesider en veiledning for prioritering av bygningssamlinger. En lang rekke momenter må tas i betraktning: Bygningens sjeldenhet og representativitet. Estetikk og symbolikk, opplevelse- og kilde-verdi, relevansen for museet med hensyn til bruk og inntekter, ressursbehovene for vedlikeholdet, og mye, mye mer. Til slutt lager man et prioriteringstall som fører til rangering av husene. Noen skal ha totalt stell. Andre noe enklere vedlikehold, og de laveste på rangstigen får enkle vernetilak som f.eks. et bølgeblikktak for å kjøpe seg tid.

«Håndverkerne i skvis»

En slik liste har man også på Maihaugen. «De vernede bygningene er selvsagte. Garmokirka, Fiskerkapellet, Per Gyntloftet, Melby-loftet på Bjørnstad, Dagsgardloftet og Isumstua. Likeledes Isum-kapellet og Hjeltarstua, som kanskje blir vernet. Så oppstår problemene. Naturligvis har det vært diskusjoner om verdisetting og kategorier, men i hovedsak er vi enige her på museet», sier Ingebjørg Øveraasen. «Men et problem er våre veldig gode håndverkere! Deres utfordring er at de kommer i skvis mellom systemets nødvendige krav til raske og lettvinde løsninger i enkelte tilfeller, og deres egen yrkesmoral hvor alt annet enn grundig og 100% gjennomført restaurering er av det onde.» Men slik må det altså være: I valget mellom hardhendt prioritering og osthøvel-prinsippet er det førstnevnte å foretrekke!

Museumshåndverker Terje Myhre (bildet) og kollegaen Frank Hageberget fikk hakeslepp da de i sommer gikk løs på Vigstadstua og tok av den innvendige panelen fra tidlig 1800-tall. Råten var mye lenger kommet enn de var klar over. Enkelte stokker, særlig rundt pipa, var til å stikke en gaffel gjennom. Også mønsåsen, der årstallet 1709 er hogd inn, var i dårlig forfatning. Lekkasje på grunn av dårlig reparasjon på 1960-tallet er grunnen: Plater av plast – Platon og Plavinyl – ble dårlig spikret, og har seget nedover.

Nå er taket tatt ned og erstattes/repares i hall før det settes opp igjen. Men veggene blir stående. Her må råten graves ut så langt det går i den enkelte stakk før håndverkerne feller inn nytt virke – en både vanskelig og tidkrevende jobb.

– Vi får stramme opp veggene med strekkfisker før vi paneler dem igjen, sier Terje. – Helst ville vi tatt ned alt sammen. Men interiør med skap og dører gjør det vanskelig, og et eller annet sted må vi bare stanse. Jobben er omfattende nok som det er; sannsynligvis snakker vi om et helt årsverk på denne stua.

FANT PÅ FERDE

Tater-kjerringa, eller for ordens skyld Stange-jenta Mari Agathe Haugen, trekker kjerra med det rare på for siste gang i år, søndag 16. august. Tateren Zakarias Olsen eller kona hans har vandret bygdelangs med turistene på slep hver dag kl. 12 og tuskhandlet med kvinnfolka på Bjørnstad og Øygarden. Så lenge fantefuten holdt seg unna ble tydeligvis tateren forholdsvis godt mottatt på gardene, enten tiden skulle være 1780, 1860 eller 1890.

Stadig noe nytt på Maihaugen

Når et nytt hus settes opp på Maihaugen, betyr det mye. Når to hus ferdigstilles i samme måned, er det en storhending. Slik var det i juni, da både 1915-huset – «Svenneby-villaen», og 1923-huset – den lille røde tømmervillaen som har stått uinnredet i to tiår, ble åpnet for besøkende.

Utstillingsåpning i 1915-huset

Av Svein Gynnild, konservator ved Maihaugen

28. juni åpnet tidligere direktør Olav Aaraas utstillingen *Hjem til 1900-tallet* i 1915-huset. Omlag sytti frammøtte hadde funnet vegen til Maihaugen i det fine sommerværet.

Olav Aaraas fortalte om oppbyggingen av 1900-tallsamlingen, som han ledet fra han kom til museet i 1993. Prosjektet vakte positiv interesse, men Aaraas kom også inn på motstand han og museet møtte fra ulike hold. Dette har endret seg over tid, og Maihaugens boligfelt er ikke lenger omstridd. Andre museer i Norge og Europa har satt i gang liknende prosjekter inspirert av Maihaugen. Utstillingen *Hjem til 1900-tallet* er montert i første etasje av 1915-huset. Villaen står uinnredet, slik Maihaugen overtok den i 2014. Omgivelsene passer godt, for her fortelles det historier om hus på flyttefot – hvorfor bygninger har blitt fjernet fra sitt opprinnelige miljø for å gjenoppstå til et nytt liv ved museet. Med film, bilder og tekst får man innblikk i ideene bak Boligfeltet. Utstillingen er åpen i sommersesongen.

1915-huset skal representere tiåret 1910–1920 i 1900-tallssamlingen. Utvendig tilbakeføring har kommet relativt langt. Villaen er malt med den fargen den skal ha hatt som nybygd. Innvendig, i første etasje, er planen på sikt å innrede et hjem, slik det kan ha sett ut i 1915. I andre etasje skal maleren Alf Lundebys (1870–1961) atelier settes opp i rommet på sørsiden. Atelieret åpner i juni 2016.

Olav Aaraas åpnet utstillingen.

*Foto: Audbjørn Rønning,
Maihaugen*

1923-huset

Av Ivar Olstad

Konservator Kjersti Braanaas Moen ledet seremonien i 1920-tallshuset nest nederst i 20-århundre-veien, der den slynger seg opp mellom de åtte boligene (+telefonkiosken). Riktig mange tilskuere og -hørere hadde møtt opp til begivenheten. Kjersti fortalte om husets historie og beboerne som hadde holdt til der. Maihaugbladets lesere har forøvrig fått historien på s. 7 i forrige nummer.

Fylkeskonservator Kjell Marius Mathisen gjorde et arkitektonisk poeng av at det er håndlaftet til minste detalj i en slags Maihaugeninspirert «gudbrandsdals-stil».

Huset er forøvrig «grindåpent». Det vil si at man kan gå inn i huset, men ikke igjennom rommene. De er stengt. Ikke med de tradisjonelle tre-grindene, men med moderne glasslemmer som gir fullt innsyn. Interiøret er ikke originalt, men tidsriktig. Og fargene, sterke og sprakende, er de opprinnelige.

Håndverksdagen

av Ann Kristin Eggen, Maihaugen

I slutten av september ble det arrangert «Håndverk på Maihaugen», en vellykket dag i strålende solskinn med over 700 besøkende. Her var demonstrasjon av ulike håndverk, kurs, utstillinger, foredrag og salg av håndverksprodukter.

I 1921 ble museet tildelt nasjonalt ansvar for håndverk etter tradisjonelle prinsipper og teknikker. Denne kulturarven må

praktiseres for å videreføres, og Maihaugen mener derfor det er svært viktig å dokumentere, bevare og fremme det tradisjonelle håndverket.

Reparasjon av tak er et håndverk som kommer godt til nytte under restaurering av husene på Maihaugen.

Foto: Camilla Damgård/Maihaugen.

Bakgårdsteateret

av Ann Kristin Eggen, Maihaugen

Teater Leven: Henrik Slåen og de magiske støvlene.

Foto: Audbjørn Rønning/Maihaugen

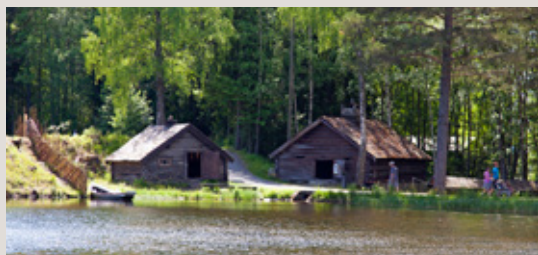
I tre uker i sommer var bakgården i Postgården scene for humor og musikk da Teater Leven oppførte «Posthistorien på 20 minutter». Settingen var 1952, og postkasseloven var nettopp innført.

Fiskemuseet ble virkeliggjort

av Ann Kristin Eggen, Maihaugen

I juni ble utstillingen Fiskevollen åpnet. Det er en utstilling om tradisjonsfiske og viser den store betydningen som fiske har hatt for bosetning, livberging og næring i Gudbrandsdalen. Anders Sandvig hadde en drøm om å etablere et ferskvannsfiskemuseum på Maihaugen. Utstillingen er lagt til Knuvelbuene ved Breisjøen. Øvre Knuvelbu, i sørenden av Breisjøen, var på første halvdel av 1800-tallet et viktig oppholdssted under harde økter i fisket etter hunder-

ørret og lågåsild. I nedre Knuvelbua får publikum oppleve fiskebua og miljøet på nært hold. I bekken ovenfor er det laget en felle, en fiske-sløe, som er en av de eldste fangstinnretnin-gene for fiske i ferskvann. Det er også laget en smalere gangvei langs Breisjøen for å skape et mer naturlig strandparti.

Dørene inn til knuvelbuene har stått åpne hele sommeren og har blitt godt besøkt. Utstillingen ble åpnet av biskop Solveig Fiske 7. juni.

Knuvelbuene ved Breisjøen huser informasjonstavler og redskaper som forteller om tradisjonsfisket.

Foto: Audbjørn Rønning/Maihaugen.

Utklipp fra Nationen fra 1923 som forteller om Andes Sandvigs planer for et ferskvannsfiskerimuseum.

Sandvigsalen – Maihaugens nye storstue

av Ann Kristin Eggen, Maihaugen

I oktober åpnet Sandvigsalen; Maihaugens nye og moderne utstillingslokale. Arealene ligger gunstig til rett ved vestibylen, og dermed kommer utstillinger og annet her tett på publikum. Fløyen som tidligere huset utstillingen «De gamle verksteder» er blitt totalrenovert. Arealene ble stengt i 2013 bl.a. av hensyn til brannsikkerhet.

Den nye Sandvigsalen er et fleksibelt lokale som kan brukes til både utstillinger og ulike typer arrangementer. Det vil for eksempel bli flere utstillere som får sin plass her under årets julemarked.

Det var en stor investering å sette lokalene i attraktiv og full teknisk stand. Flere gene-

Utstillingene «Ur bjørk» og «Tre inn i framtiden» var de første utstillingene som ble lagt til Sandvigsalen. Foto: Ann Kristin Eggen/Maihaugen.

røse givere har gjort dette mulig, blant andre Sparebanken Hedmark med sin store gave på kr. 500.000. Det nye utstillingslokalet ble tatt i bruk umiddelbart med den flotte vandretstillingen «Ur bjørk». I tillegg hadde Mjøsen Skog utstillingen «Tre inn framtiden», som ga innblikk i skogen som ressurs.

Det lyser i stille grender – vandreteater i tussemørket

av Ann Kristin Eggen, Maihaugen

Under julemarkedet er det også i år sjanse til å bli med på «Det lyser i stille grender – en vandring i tussemørket». Her får publikum bli med på en stemningsfull førjulstur gjennom museet. En julebukk tar oss med på en reise i tid fra prestegården på slutten av 1700-tallet og frem til jula slik som vi kjenner den i dag, med juleforberedelser og smaker fra ulike tider. Den 75 minutter lange vandringen passer for barn fra ti år og oppover til hundre, så lenge man ikke er redd for tussemørket. Vandringen ble arrangert første gang i 2013, og har vært svært populær.

En ekte julebukk leder an i vandringen. Foto: Audbjørn Rønning/Maihaugen.

